

**Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького**

Хіміко-біологічний факультет

Кафедра анатомії і фізіології людини та тварин

Назва освітнього компонента <i>Нормативний/вибірковий</i>	Реабілітація дітей з вадами розвитку нормативний
Ступінь освіти Бакалавр/магістр/доктор філософії Освітня програма	Магістр Біологія. Фізична реабілітація
Рік викладання/ Семестр/ Курс (рік навчання)	<i>2021-2022/ III семестр / 2 курс</i>
Викладач	Горбань Д.Д.
Профайл викладача	http://hb.mdpu.org.ua/kafedra-anatomiyi-i-fizyologiyi-lyudyny-i-tvaryn/sklad-kafedry-anatomiyi-i-fiziologiyi-lyudyny-ta-tvaryn/gorban-dar-ya-dmytrivna/
Контактний тел.	0680871395
E-mail:	horban_daria@mdpu.org.ua
Сторінка освітнього компонента на сайті центру освітніх дистанційних технологій МДПУ ім. Б. Хмельницького	https://dfn.mdpu.org.ua/course/view.php?id=5753
Консультації	<i>Очні консультації:</i> щосереди, згідно графіку роботи кафедри анатомії і фізіології людини та тварин. <i>Онлайн-консультації:</i> через систему ЦОДТ МДПУ імені Б. Хмельницького

1. АНОТАЦІЯ

Вивчення дисципліни «Реабілітація дітей з вадами розвитку» передбачає розв'язання низки завдань фундаментальної професійної підготовки фахівців вищої кваліфікації, зокрема: аномалії розвитку дітей, програми фізичної реабілітації при захворюваннях внутрішніх органів, нервової системи, травмах опорно-рухового апарату та після хірургічних втручань, періоди фізичної реабілітації, поєднання засобів фізичної реабілітації у лікуванні дітей.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів: Модуль 1. Основи фізичної реабілітації при аномаліях розвитку у дітей; Модуль 2. Фізична реабілітація дітей при захворюваннях внутрішніх органів.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Мета дисципліни – засвоєння теоретичних знань і практичних навичок для проведення корекції порушень організму дітей з вадами розвитку за допомогою засобів та методів фізичної реабілітації.

Завдання дисципліни

- сформувати цілісне уявлення про фізичну реабілітацію дітей;
- вивчити механізми лікувальної дії засобів фізичної реабілітації;
- надати знання про засоби та фізичної реабілітації у дітей.

Здобувачі вищої освіти отримують інформацію про клініку захворювань, про програми фізичної реабілітації, розрахунки часу на проведення занять з ЛФК, масажу дітей з вадами розвитку.

3. ПЕРЕЛІК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ, ЯКІ НАБУВАЮТЬСЯ ПІД ЧАС ОПАНУВАННЯ ОСВІТНІМ КОМПОНЕНТОМ

Інтегральна компетентність (ІК): Здатність вирішувати завдання в галузі біологічних наук і на межі предметних галузей, що передбачає

застосування теорій та методів природничих наук і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК):

1. Знання та розуміння предметної області (біології) та області професійної діяльності.
2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
3. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконаних робіт.
4. Визнання морально-етичних аспектів професійної діяльності і необхідності інтелектуальної чесності, а також здатність забезпечити безпеку життєдіяльності та біобезпеку.

Фахові компетентності (ФК):

1. Здатність використовувати знання й практичні навички в галузі біологічних наук та на межі предметних галузей для дослідження різних рівнів організації живих організмів, біологічних явищ і процесів.
2. Складати програми фізичної реабілітації, визначити основні завдання лікувальної фізичної культури на основі індивідуально-диференційного підходу, врахування стану здоров'я, рівня фізичного розвитку, рухової підготовленості та регулювати фізичне навантаження, змінюючи кількість вправ, їх дозування, чергування вправ для різних груп м'язів, різної інтенсивності, змінюючи умови їх виконання та варіюючи спеціальне обладнання.
3. Демонстрування знання будови, функцій та процесів життєдіяльності, систематики, методів виявлення та ідентифікації живих організмів упродовж онто- та філогенезу.
4. Вміти використовувати засоби і форми лікувальної фізичної культури.
5. Здатність до визначення та аналізу результатів взаємодії живих організмів різних рівнів організації та вміти реалізувати функції, принципи міждисциплінарних зв'язків.

4. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

ПРН 1. Розуміти основні терміни, концепції, принципи, теорії і закони в галузі біологічних наук і на межі предметних галузей та демонструвати знання будови живих організмів, їх фундаментальних біологічних процесів.

ПРН 2. Застосовувати у професійній діяльності методи визначення кількісних та функціональних характеристик живих організмів на різних рівнях організації та надорганізованих систем.

ПРН 3. Демонструвати знання методів, алгоритмів планування та проведення клініко-лабораторних досліджень, у т.ч. математичних методів та програмного забезпечення для проведення досліджень, обробки та представлення результатів.

ПРН 4. Демонструвати знання основних принципів збереження й зміцнення здоров'я, формування ціннісних орієнтацій щодо здорового способу життя.

5. ОБСЯГ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ

Освітня програма / кількість годин	семестр	усього годин	лекції	практичні заняття	самостійна робота
Біологія. Фізична реабілітація	3	105	14	28	63

6. ПОЛІТИКА

Система вимог та правил поведінки здобувачів вищої освіти на заняттях:

- **Обов'язкова присутність на заняттях та активність здобувачів вищої освіти під час занять;**
- **недопустимість пропусків та запізнь на заняття;**
- **неприпустимість користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття без дозволу викладача;**

- на заняттях дотримуватись правил роботи у групі, шанобливо ставитись до поглядів один одного;
- дотримання здобувачами вищої освіти політики доброчесності під час виконання самостійної або індивідуальної роботи;
- у разі наявності плагіату в будь-яких видах робіт здобувача вищої освіти він отримує незадовільну оцінку і повинен повторно виконати завдання, які передбачені у силабусі.

7. СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА
7.1 СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА (ЗАГАЛЬНА)

Кількість годин	Тема	Форма діяльності (заняття, кількість годин)	Література	Завдання	Вага оцінки	Термін виконання
БЛОК 1. Основи фізичної реабілітації при аномаліях розвитку у дітей						
8	Тема 1. Вікова періодизація	Лабораторне заняття (2 год.) Самостійна робота (6 год.)	1-20			впродовж першого періодичного контролю
8	Тема 2. Поняття аномалії розвитку. Загальна характеристика вад розвитку у дітей	Лекція (2 год.) Самостійна робота (6 год.)	1-20			впродовж першого періодичного контролю
8	Тема 3. Реабілітація дітей з вродженими аномаліями розвитку опорно-рухового апарату	Лекція (2 год.) Лабораторне заняття (2 год.) Самостійна робота (6 год.)	1-20			впродовж першого періодичного контролю
11	Тема 4. Фізична реабілітація при порушеннях постави і травмах опорно-рухового апарату	Лабораторне заняття (4 год.) Самостійна робота (7 год.)	1-20			впродовж першого періодичного контролю
БЛОК 2. Фізична реабілітація дітей при захворюваннях внутрішніх органів						
10	Тема 5. Реабілітація дітей при вікових інфекційних захворюваннях та їх профілактика	Лабораторне заняття (4 год.) Самостійна робота (6 год.)	1-20			впродовж другого періодичного контролю
13	Тема 6. Реабілітація при захворюваннях серцево-судинної системи у дітей	Лекція (2 год.) Лабораторне заняття (4 год.) Самостійна робота (7 год.)	1-20			впродовж другого періодичного контролю

10	Тема 7. Реабілітація дітей з захворюваннями органів дихання	Лекція (2 год.) Лабораторне заняття (2 год.) Самостійна робота (6 год.)	1-20			впродовж другого періодичного контролю
10	Тема 8. Філогенетичні основи формування вад розвитку травної системи	Лекція (2 год.) Лабораторне заняття (2 год.) Самостійна робота (6 год.)	1-20			впродовж другого періодичного контролю
10	Тема 9. Вади розвитку сечовидільної системи	Лекція (2 год.) Лабораторне заняття (2 год.) Самостійна робота (6 год.)	1-20			впродовж другого періодичного контролю
13	Тема 10. Реабілітація дітей при захворюваннях і ушкодженнях нервової системи	Лекція (2 год.) Лабораторне заняття (4 год.) Самостійна робота (7 год.)	1-20			впродовж другого періодичного контролю

7. 2 СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА (ЛЕКЦІЙНИЙ БЛОК)

№ з/п	Назва теми лекції та питання, що вивчаються	Зміст лекції
1	Поняття аномалії розвитку. Загальна характеристика вад розвитку у дітей	<i>Поняття аномалії розвитку. Загальна характеристика вад розвитку у дітей. Етіопатогенетичні механізми виникнення вад розвитку. Нерівномірність та гетерохронність темпів росту та розвитку.</i>
2	Реабілітація дітей з вродженими аномаліями розвитку опорно-рухового апарату	<i>Природжений вивих стегна. Вроджена м'язова кривошия (ВМК). Вроджена клишоногість. Пупкова грижа.</i>
3	Реабілітація при захворюваннях серцево-судинної системи у дітей	<i>Поняття ревматизму, причини. Частота виникнення пороків серця у дітей. Поняття міокардиту. Функціональні порушення в роботі серця у дітей.</i>
4	Реабілітація дітей з захворюваннями органів дихання	<i>Деякі особливості дихальної функції і органів дихання у дітей. Основні причини, що викликають різні захворювання органів дихання у дітей: інфекції, екологічне оточення, алергени, спадковість. Бронхіти у дітей. Пневмонія у дітей. Бронхіальна астма у дітей.</i>
5	Філогенетичні основи формування вад розвитку травної системи	<i>Раціон харчування. Виникнення гастриту та виразкової хвороби шлунку та дванадцятипалої кишки у дітей. Захворювання кишок та органів жовчовиділення.</i>
6	Вади розвитку сечовидільної системи	<i>Фізична реабілітація при захворюваннях нирок та органів сечовиділення у дітей</i>
7	Реабілітація дітей при захворюваннях і ушкодженнях нервової системи	<i>Характеристика змін при захворюваннях і пошкодженнях нервової системи. Дитячий церебральний параліч. Форми дитячого церебрального параліча та їх ускладнення. Міопатія. Клініка травматичної хвороби спинного мозку (ТХСМ). Вроджені вади та аномалії розвитку сенсорних систем. Аномалії розвитку зовнішнього та внутрішнього вуха (заростання зовнішнього слухового проходу, додаткові вушні раковини). Особливості фізичного і функціонального розвитку дітей з аномаліями розвитку органа зору.</i>

7.3 СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА (ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ)

№ з/п	Назва теми	Зміст заняття. Форми контролю
1	Вікова періодизація	<i>Вікова періодизація. Характеристика внутрішньоутробного періоду розвитку. Характеристика критичних періодів розвитку плода. Характеристика тератогених факторів та їх вплив на формування та розвиток плода. Особливості формування, росту і розвитку органів і систем у постембріональному періоді розвитку. Усне опитування</i>
2	Реабілітація дітей з вродженими аномаліями розвитку опорно-рухового апарату	<i>Засоби фізичної реабілітації при природженому вивиху стегна. Масаж при вродженій м'язовій кривошії (ВМК). ЛДФ при вродженій клишоногості. Доповідь</i>
3	Фізична реабілітація при порушеннях постави і травмах опорно-рухового апарату	<i>ЛДФ при порушенні постави у дітей. Фізична реабілітація клінічних форм сколіотичної хвороби дітей. Тестовий контроль</i>
4	Реабілітація дітей при вікових інфекційних захворюваннях та їх профілактика	<i>Показання та протипоказання до занять ЛФК для дітей. Методи оцінки фізичного розвитку дітей різного віку. Вплив та особливості застосування лікувальної фізичної культури, масажу, фізіотерапевтичних методів та засобів зовнішнього середовища на організм дітей у різні вікові періоди. Індивідуальних підхід в залежності від функціонального та психоемоційного стану дитини, супутніх захворювань. Тестовий контроль</i>
5	Реабілітація при захворюваннях серцево-судинної системи у дітей	<i>ЛДФ при ревматизмі у дітей. Фізичне навантаження при пороків серця у дітей. Поняття міокардиту, лікування у дітей. Усне опитування</i>
6	Реабілітація дітей з захворюваннями органів дихання	<i>ЛФК при бронхіті у дітей. ЛФК при пневмонії. Засоби фізичної реабілітації при бронхіальній астмі у дітей. Усне опитування</i>
7	Філогенетичні основи формування вад розвитку травної системи	<i>ЛФК при гастриті та виразковій хворобі шлунку та дванадцятипалої кишки у дітей. Захворювання кишок та органів жовчовиділення. Реферат та доповідь</i>

8	Вади розвитку сечовидільної системи	<i>Фізична реабілітація при захворюваннях нирок та органів сечовиділення. Усне опитування</i>
9	Реабілітація дітей при захворюваннях і ушкодженнях нервової системи	<i>ЛФК при дитячому церебральному паралічі. Лікувальна фізкультура при міопатії. Механізми реабілітаційного впливу фізичних вправ і особливості методики їх застосування при ТХСМ. Реферат та доповідь</i>

7.4 СТРУКТУРА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА (ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ)

№ з/п	Перелік питань, що винесені на самостійне вивчення
1	Поняття аномалії розвитку. Загальна характеристика вад розвитку у дітей. 1. Етіопатогенетичні механізми виникнення вад розвитку. 2. Виявлення, профілактика та лікування вад розвитку різних органів і систем організму дітей. 3. Особливості росту та розвитку в залежності від статі.
2	Фізична реабілітація після травм верхньої та нижньої кінцівок 1. ФР при переломах кісток передпліччя. 2. ФР при переломах кісток плеча. 3. ФР після переломів кісток гомілки. 4. ФР після переломів кісток стегна.
3	Засоби та методи фізичної реабілітації при захворюваннях внутрішніх органів 1. Механізми лікувальної дії фізичних вправ та фізичних чинників. 2. Поєднання засобів фізичної реабілітації. 3. Загальні поняття про санаторно-курортне лікування.
4	Фізична реабілітація при травмах та захворюваннях нервової системи. 1. Фізична реабілітація при захворюваннях суглобів та парезах. 2. Фізична реабілітація хворих на ДЦП.

8. МЕТОДИ ТА ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Методи, які будуть використані для оцінювання результатів навчання:

- усний;
- письмовий (перший та другий періодичний контроль);
- тестовий контроль;
- практична перевірка під час практичних занять;

- контроль виконання завдань самостійної роботи (реферати, есе, презентації, творчі проекти тощо)
- підсумковий (семестровий) – екзамен.

Періодичний контроль складається з двох контрольних робіт. Контрольна робота включає тестові завдання та відповіді на два розгорнуті питання. Перша контрольна робота включає питання з тем Блоку 1. Вступ до дисципліни, друга контрольна робота – Блок 2. Фізична реабілітація при захворюваннях внутрішніх органів та після хірургічних втручань.

Екзаменаційний білет включає відповіді на розгорнуті питання з усіх тем, які входять до програми освітнього компоненту.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДНО ДО ВИДІВ КОНТРОЛЮ

Контроль за видами діяльності здобувачів вищої освіти здійснюється шляхом поточного оцінювання знань (під час семінарських занять), контролю виконання завдань самостійної роботи (есе, презентації, творчі проекти), періодичного контролю періодична контрольна робота, екзамену. За результатами суми двох періодичних контрольних робіт, оцінки за поточний контроль та екзаменаційної оцінки виставляється підсумкова оцінка за національною, 100-бальною шкалами і ECTS.

Загальна система оцінювання курсу

За семестр з курсу дисципліни проводяться два періодичні контролю (ПКР), результати яких є складником результатів контрольних точок першої (КТ1) і другої (КТ2). Результати контрольної точки (КТ) є сумою поточного (ПК) і періодичного контролю (ПКР): $КТ = ПК + ПКР$. Максимальна кількість балів за контрольну точку (КТ) складає 50 балів. Максимальна кількість балів за періодичний контроль (ПКР) становить 60 % від максимальної кількості балів за контрольну точку (КТ), тобто 30 балів. А 40 % балів, тобто решта балів контрольної точки, є бали за поточний контроль, а саме 20 балів. Результати поточного контролю обчислюються як

середньозважена оцінок ($X_{\text{ср}}$) за діяльність здобувача на практичних (семінарських) заняттях, що входять в число певної контрольної точки. Для трансферу середньозваженої оцінки ($X_{\text{ср}}$) в бали, що входять до 40 % балів контрольної точки (КТ), треба скористатися формулою: $\text{ПК} = (X_{\text{ср}}) * 20 / 5$. Таким чином, якщо за поточний контроль (ПК) видів діяльності здобувача на всіх заняттях $X_{\text{ср}} = 4.1$ бали, які були до періодичного контролю (ПКР), то їх перерахування на 20 балів здійснюється так: $\text{ПК} = 4.1 * 20 / 5 = 4.1 * 4 = 16.4 // 16$ (балів). За періодичний контроль (ПКР) отримано 30 балів. Тоді за контрольну точку (КТ) буде отримано $\text{КТ} = \text{ПК} + \text{ПКР} = 16 + 30 = 46$ (балів).

Здобувач вищої освіти має право на підвищення результату тільки одного періодичного контролю (ПКР) протягом двох тижнів після його складання у випадку отримання незадовільної оцінки.

Підсумковим контролем є екзамен, на його складання надається 100 балів за виконання тестів (або задач чи завдань іншого виду). Загальний рейтинг з дисципліни (ЗР) складається з суми балів (Е), отриманих на екзамені, і підсумкової оцінки (ПО) та ділиться навпіл. $\text{ЗР} = (\text{ПО} + \text{Е}) / 2$.

Здобувач, який навчається стабільно на «відмінні» оцінки і саме такі оцінки має за періодичні контролю, накопичує впродовж вивчення навчального курсу 90 і більше балів, має право не складати екзамен з даної дисципліни.

Здобувач зобов'язаний відпрацювати всі пропущені семінарські заняття протягом двох тижнів. Невідпрацьовані заняття (невиконання навчального плану) є підставою для недопущення здобувача до підсумкового контролю.

Критерії оцінювання поточного контролю на семінарських заняттях (усне, письмове опитування):

«5» – здобувач в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну,

обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі розрахункові / тестові завдання. Здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.

«4» – здобувач достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість розрахункових / тестових завдань. Здобувач здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, у яких можуть бути окремі несуттєві помилки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.

«3» – здобувач в цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових розрахунків, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину розрахункових / тестових завдань. Має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.

«2» – здобувач не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових розрахунків, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності. Правильно вирішив окремі розрахункові / тестові завдання. Безсистемно відділяє випадкові ознаки вивченого; не вміє зробити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки.

Критерії оцінювання періодичного контролю

Контрольна робота включає тестові завдання та відповіді на два розгорнуті питання. Максимальна кількість балів – 30.

Десять тестових завдань по 1 бали – 10 балів.

Два розгорнуті питання по 10 балів.

Розгорнуті відповіді на 2 завдання оцінюються за 10-бальною шкалою.

10-9 балів: здобувач дає вичерпну відповідь на поставлене питання і виявляє глибокі ґрунтовні знання з певної теми. Спроможній мислити нестандартно, давати оригінальне тлумачення проблем, здатність самостійно інтерпретувати, узагальнювати, робити висновки на основі конкретного матеріалу.

8-7 балів: здобувач правильно і майже в достатньому обсязі дав відповідь на поставлене питання, що підтверджує його глибокі знання з предмета, показав розуміння теми, але ще не зовсім правильно може використати знання на практиці. Має незначні помилки у викладі матеріалу.

6-5 бали: здобувач недостатньо орієнтується в матеріалі, не завжди може самостійно проаналізувати запропонований матеріал; не дає вичерпної відповіді на контенті питання.

4-3 бали: здобувач допускає суттєві помилки у викладі матеріалу, порушує логіку відповіді, відтворює матеріал на елементарному рівні.

1-2 балів: здобувач не зміг викласти зміст питання, погано орієнтується в матеріалі, допускаючи при цьому суттєві неточності.

0 балів: відповідь відсутня.

Критерії оцінювання підсумкового (семестрового) контролю

Екзаменаційний білет включає відповіді на чотири розгорнуті питання. Максимальна кількість балів 100.

Розгорнуті відповіді оцінюються за 25-бальною шкалою.

23-25 балів: здобувач дає вичерпну відповідь на поставлене питання і виявляє глибокі ґрунтовні знання з певної теми. Спроможній мислити

нестандартно, давати оригінальне тлумачення проблем, здатність самостійно інтерпретувати, узагальнювати, робити висновки на основі конкретного матеріалу. Здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.

18-22 балів: здобувач правильно і майже в достатньому обсязі дав відповідь на поставлене питання, що підтверджує його глибокі знання з предмета, показав розуміння теми. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації.

12-17 бали: здобувач недостатньо орієнтується в матеріалі, поверхово сприймає його зміст, не завжди може самостійно проаналізувати запропонований матеріал. Не здатен виділяти суттєві ознаки вивченого.

6-11 бали: здобувач допускає суттєві помилки у викладі матеріалу, порушує логіку відповіді, відтворює матеріал на елементарному рівні. Допускає багато суттєвих помилок у викладенні матеріалу.

1-5 балів: здобувач не зміг викласти зміст питання, погано орієнтується в матеріалі. Безсистемно відділяє випадкові ознаки вивченого.

0 балів: відповідь відсутня.

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Епифанов В. А. Восстановительная медицина: Справочник. М. : ГЭОТАР Медиа, 2007. 592 с.
2. Дубровский В. И. Лечебная физическая культура: [Учебник для студентов вузов] / В. И. Дубровский. М. : Гуманит. изд. Центр Владос, 1998. 608 с.
3. Окамото Гері Основи фізичної реабілітації: [Навчальний посібник] / Окамото Гері. Львів: Галицька видавнича спілка, 2002. 325 с.
4. Панасюк Е. М. Загальна фізіотерапія і курортологія: [Навчальний посібник] / Е. М. Панасюк, Я. М. Федорів, В. М. Могилевський. Львів: Світ, 1990. 136 с.

5. Епифанов В. А. Лечебная физкультура и врачебный контроль: [Учебник для вузов] / В. А. Епифанов, Г. Л. Апанасенко. М. : Медицина, 1990. 368 с.
6. Мухін В. М. Фізична реабілітація: [Підручник] / В. М. Мухін. К. : Олімпійська література, 2000. 424 с.
7. Попов С. Н. Физическая реабилитация: [Учебник для вузов] / С. Н. Попов. Ростов-на-Дону: Феникс, 2005. 605 с.
8. Педиатрия: Учебник для медицинских вузов/ Под ред. Н. П. Шаблова. СПб.: СпецЛит, 2003. 893 с: ил. ISBN 5-299-00261-0
9. Дитячі хвороби : Підручник / за ред. С. К. Ткаченко. К.: Вища шк., 1991. 442 с.
10. Дитячі хвороби / В. М. Сідельников, В. В. Бережний, Б. Я. Рєзник та ін. К. : Здоров'я, 1998. 724 с.
11. Детские инфекционные болезни / С. Д. Носов. 5-е изд., перераб. и доп. М. : Медицина, 1982. 416 с., ил.
12. Здоров'я матері і дитини: енциклопедія / За ред. О. М. Лук'янової. К.:Українська енциклопедія, 1992. 702 с.: іл.
13. Медицинская валеология / Серия Гиппократ. Ростов н/Д.: Феникс, 2000. 248 с.
14. Порада А. М. Основи фізичної реабілітації: Навч. Посібник / А. М. Порада, О. В. Солодовник, Н. Є. Прокопчук. 2-е вид. К. : Медицина, 2008. 248 с.
15. Справочник по реабилитации / Н. А. Генш, Т. Ю. Клипина, Ю. Н. Улыбина. Ростов н/Д :Феникс, 2008. 348 с.
16. Физическая реабилитация: учебник для студентов высших учебных заведений под общей ред. проф. С. Н. Попова. Изд. 5-е. Ростов н/Д: Феникс, 2008. 602 с.
17. Дитячі хвороби : Підручник / за ред. С. К. Ткаченко. К.: Вища шк., 1991. 442 с.

18. Дитячі хвороби / В. М. Сідельников, В. В. Бережний, Б.Я. Резник та ін. К. : Здоров'я, 1999. 724 с.
19. Патологическая анатомия болезней плода и ребенка. / Под ред. Т. Е. Ивановской, Л. В. Леоновой. М., Медицина. 1989. 543 с.
20. Мониторинг врожденных пороков развития (пособие для врачей). / С. И. Козлова, Н. С. Демикова, А. Н. Прытков. М.: Москва, 2001. 457 с.

Додаткова:

1. Фізіотерапевтичні та фізіопунктурні методи і їх практичне застосування: Навчально-методичний посібник / І. З. Самосюк, В. М. Парамончик, В. П. Губенко та ін. К.: Альтерпрес, 2001. 316 с.
2. Лечебная физкультура в системе физической реабилитации. Руководство для врачей (под. ред. А. А. Каптелина, И. П. Лебедевой). М.: Медицина, 1995. 398 с.
3. Кадыков А. С. Реабилитация неврологических больных / А. С. Кадыков, Л. А. Черникова. М.: МЕДпресс-информ, 2008. 560 с.
4. Медицинская реабилитация: руководство : в 3-х т. [Под ред. В. М. Боголюбова]. М.; Смоленск: Знак почета, 2007. Т. 2. 632 с.
5. Здоров'я матері і дитини: енциклопедія / За ред. О. М. Лук'янової. К.: Українська енциклопедія, 1992. 702 с.: іл.

10. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Бібліотека МДПУ імені Богдана Хмельницького
2. <http://dfn.mdpu.org.ua> – сайт дистанційної освіти МДПУ
3. www.fizkult-ura.com
4. www.sport-health.com.ua
5. www.sportmedicine.ru
6. www.sportzal.com